

Ulkoministeriö
Diaarinumero D6L56D3-2

Lastensuojelun Keskusliiton lausunto hallituksen esitysluonnoksesta kaikkien henkilöiden suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi sekä laiksi rikoslain 11 luvun muuttamisesta

Esitysluonnoksen keskeiset ehdotukset

Esityksessä ehdotetaan hyväksyttäväksi ja saatettavaksi voimaan kaikkien henkilöiden suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta New Yorkissa 20.12.2006 tehty kansainvälinen yleissopimus. Voimaansaattaminen tehtäisiin vakiomuotoisella voimaansaattamislaillla. Lisäksi säädettäisiin rangaistavaksi tahdonvastaisen katoamisen toteuttaminen ja tehtäisiin uudesta rikoksesta aiheutuvat eräät muutokset rikoslainsäädäntöön.

Keskusliiton lausunto

Lastensuojelun Keskusliitto kiittää ulkoministeriötä mahdollisuudesta lausua hallituksen esityksestä kaikkien henkilöiden suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi sekä laiksi rikoslain 11 luvun muuttamisesta.

Keskusliitto painottaa, että kansainvälinen yleissopimus kaikkien henkilöiden suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta (jatkossa ICPPED) on tärkeä ihmisoikeussopimus. Keskusliitto pitää hyvänä, että hallituksen esityksessä on huomioitu lapsen oikeudet ja yleissopimus lapsen oikeuksista. Keskusliitto keskittyy lausunnossaan ehdotukseen varaumasta ICPPED:n 25 artiklaan. Keskusliitto kiinnittää erityisesti huomiota varauksen perusteluihin ja siihen, miten lapsen etu on huomioitu esityksessä.

ICPPED edellyttää osapuolia kriminalisoimaan lasten luvattoman poisviemisen tahdonvastaisen katoamisen tilanteissa sekä tähän liittyen lapsen henkilöllisyyteen liittyvien asiakirjojen tuhoamisen, piilottamisen tai väärentämisen. Sopimus edellyttää myös osapuolten yhteistyötä lasten palauttamiseksi vanhemmilleen sekä mahdollisuutta purkaa adoptio silloin, kun sen taustalla on tahdonvastaisen katoamisen tilanne.

Esityksen mukaan Suomi tekisi adoption kumoamisen osalta varauksen, sillä Suomen adoptiolaissa ei ole mahdollisuutta adoption kumoamiseen. Varauman mukaan Suomi ei lapsen edun tapauskohtaisen harkinnan varmistamiseksi katso olevansa yleissopimuksen 25 artiklan 4 kohdan määräysten sitoma siltä osin kuin kyse on artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen lasten adoption kumoamisesta heidän palauttamiseen alkuperäisille perheilleen. Esitys perustelee varaumaa sillä, että adoption pysyvyyden katsotaan olevan lapsen edun mukaista. Suomessa painopiste on adoption ennakkovalvonnassa ja

jälkivalvonnan mahdollisuudet ovat rajalliset jo senkin vuoksi, että adoption kumoaminen lapsen taustassa havaittujen seikkojen vuoksi olisi usein lapsen edun vastainen toimenpide.

Lapsen etu

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (jatkossa LOS) 3 artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. LOS:n 21 artiklan mukaan lapseksiottamisen tunnustavien tai sallivien sopimusvaltioiden on taattava, että adoptiossa ensisijaisesti huomio kiinnitetään kaikessa lapsen etuun. Huomioitavaa on, että lapseksiottamisen yhteydessä lapsen etu on painotetumpi. Se ei ole pelkästään ”ensisijaisesti huomioitava seikka”, vaan ”kaikessa tärkeimpänä huomioon otettava seikka”.

YK:n lapsen oikeuksien komitea on yleiskommentissaan nro 14 luonnehtinut lapsen edun olevan kolmeosainen käsite. Ensinnäkin kyse on aineellisesta oikeudesta. Tällä tarkoitetaan lapsen oikeutta siihen, että kun tarkasteltavana on erilaisia etuja päätöksen tekemiseksi käsiteltävänä olevassa asiassa, hänen etunsa arvioidaan ja otetaan ensisijaisesti huomioon. Toiseksi on kyse perustavanlaatuisesta tulkintaperiaatteesta. Periaatteen mukaan, jos lainsäädännöstä voidaan tulkita usealla tavalla, on valittava sellainen tulkinta, joka parhaiten vastaa lapsen etua. Kolmanneksi on kyse menettelysäännöstä, jonka mukaan aina kun tehdään tiettyyn lapseen, tiettyyn lapsiryhmään tai yleisesti lapsiin vaikuttavia päätöksiä, päätöksenteossa on arvioitava päätöksen mahdollisia – myönteisiä tai kielteisiä – vaikutuksia kyseiseen lapseen tai kyseisiin lapsiin. Lisäksi päätöksen perusteluista tulee käydä ilmi, että lapsen etu on otettu nimenomaisesti huomioon. Sopimusvaltioiden on siis selostettava, kuinka lapsen oikeutta saada etunsa ensisijaisesti huomioiduksi on kunnioitettu ja kerrottava, mitä on pidetty lapsen etuna ja millä perusteilla sekä kuinka lapsen etua on punnittu suhteessa muihin seikkoihin riippumatta siitä, onko kyse laajoista politiikkakysymyksistä vai yksittäistapauksista. Lapsen oikeuksien komitea on myös nostanut esille, että arvioitaessa lapsen etua, tulisi huomiota kiinnittää erityisesti lapsen omiin näkemyksiin, lapsen identiteettiin ja taustaan, perheen ja perhesuhteiden vaalimiseen, lapsen huoltoon, suojaamiseen ja turvallisuuteen liittyviin kysymyksiin, lapsen haavoittuvaan asemaan, lapsen terveyteen sekä lapsen koulutukseen. Komitea on lisäksi todennut, että lapsen edun käsite on joustava ja mahdollistaa sen mukauttamisen yksittäisen lapsen tilanteen ja lapsen kehittymistä saatavien tietojen perusteella.

Ehdotettu varauma ja lapsen etu

Esityksessä Suomen nykyisen oikeustilan – adoption kumoamattomuuden – on todettu olevan lapsen edun mukainen. Keskusliitto kuitenkin painottaa, että LOS:n mukaan lapseksiottamisessa lapsen edun on oltava kaikessa tärkeimpänä huomioon otettava seikka. Kuten todettua, lapsen etu määrittyy yksittäisen lapsen kohdalla tilanne- ja tapauskohtaisesti ja arviointiin sisältyy aina myös tulkintaa. Adoptiotilanteet ovat yksilöllisiä ja arvioitaessa lapsen etua, voi yksittäisen lapsen etu olla ristiriitainen lasten yleisen edun kanssa. Mahdolliset ristiriidat on ratkaistava tapauskohtaisesti.

Ehdotetun varauman tekstin muotoilussa todetaan, että varauma on tarpeen lapsen edun tapauskohtaisen harkinnan varmistamiseksi. Esityksen perusteluissa ei kuitenkaan ole nähtävissä, että lapsen edun tapauskohtaisen harkinnan toteutumista varauman johdosta olisi varsinaisesti arvioitu. Esityksessä jää näin ollen epäselväksi, että miten varauma varmistaa lapsen edun tapauskohtaista harkintaa paremmin kuin ICPPED:n ratifioiminen ilman varaumaa.

ICPPED:ssä edellytetään, että sen jäsenvaltioilla on oltava käytössään oikeudelliset menettelyt, joiden avulla adoptio- tai sijoittamismenettely voidaan tutkia ja tahdonvastaiseen katoamiseen perustunut lasten adoptio tai sijoittaminen voidaan tarvittaessa kumota. Artiklan muotoilu siis jättää harkinnanvaraa sen suhteen, tulisiko adoptio kumota. Nyt tehtävä varaus vastaa Suomen adoptiolainsäädäntöä, mutta kun on kyse lapsen edun toteutumisesta, tulisi selkeästi ja yksiselitteisesti perustella, millä tavoin valittu ratkaisu toteuttaa lapsen etua paremmin kuin muut vaihtoehdot. Keskusliitto huomauttaa, että esityksen perusteluiden mukaan kyse ei ole lapsen edun tapauskohtaisen harkinnan varmistamisesta, vaan nimenomaan tapauskohtaisen harkinnan estämisestä varaumalla. Toistaiseksi yksikään toinen maa, joka on ratifioinut yleissopimuksen, ei ole tehnyt vastaavaa varaumaa.

On olennaista huomioida, että adoptiossa ainoastaan lapsella on oikeuksia, ja tilannetta tulee arvioida vain hänen etunsa ja oikeuksiensa kautta. Tässä kohtaa on merkityksellistä nähdä erot yksittäisen lapsen edun ja lasten yleisen edun välillä. Nyt kyse on siitä, miten lapsen edun tapauskohtainen harkinta todella parhaiten varmistetaan.